

ინტერნეტი და მისი სამართლებრივი რეგულირება

ალფაიძე თამარი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სამართლის თეორიისა და კონსტიტუციური სამართლის კათედრის ასპირანტი

ანოტაცია

კომპიუტერული ინფორმაციის საერთაშორისო გადაცემის საშუალებამ - ინტერნეტმა - ხარისხობრივად ახალი ეტაპი დაიწყო ინფორმაციული ურთიერთობის ორგანიზაციის სფეროში.

მეცნიერებაში მიმდინარეობს დისკუსია იმის შესახებ, რა არის ინტერნეტი სამართლებრივი თვალსაზრისით. მიუხედავად აზრთა სხვადასხვაობისა, ინტერნეტი მოქცეულია სამართლებრივ სივრცეში და საჭიროებს სამართლებრივ რეგულირებას, ვინაიდან იგი ადამიანური ყოფიერების ჩვეულებრივი სფეროა, მაგრამ ვირტუალური.

ინტერნეტს ახასიათებს ინფორმაციის ერთდროულად გავრცელების თვისება, მაგრამ არ აქვს პერიოდულობის თვისება, რის გამოც სპეციალისტთა აზრით, ინტერნეტი ვერ ჩაითვლება მასობრივი ინფორმაციის ტრადიციულ საშუალებად. ამასთანავე, სამართლებრივი ნორმები მასმედიის შესახებ ვრცელდება ინტერნეტის საქმიანობაზე. ამ ნორმებით რეგულირდება ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხები, როგორცაა ქსელის ხელმისაწვდომობა, ინტერნეტში გავრცელებული ინფორმაციის უსაფრთხოება, ინტერნეტის დაცვა საზიანო და უკანონო ინფორმაციისაგან, მასში დანაშაულებრივი ქმედებების აღკვეთა.

ინტერნეტის საქმიანობის სამართლებრივი რეგულირება უნდა მოხდეს, უპირველეს ყოვლისა, ეროვნულ დონეზე, ამასთანავე "ინტერნაციონალური" ბუნების გამო ინტერნეტის ვირტუალურ სივრცეში არსებული ურთიერთობების საკანონმდებლო რეგულირება საერთაშორისო დონის პრობლემაა.

საკვანძო სიტყვები:

სამართლებრივი რეგულირება, პროვაიდერი, სერვერი, სამართლის სუბიექტი, ვირტუალური სფერო, კონფიდენციალური ინფორმაცია, ინტერნეტი

ახალი ტიპის ტელეკომუნიკაციური ქსელი არის არა უბრალოდ კომუნიკაციების ახალი საშუალება, არამედ კაცობრიობის ცივილიზაციის ადამიანური აქტიობის სრულიად ახალი სფერო.

ტელეკომუნიკაციური ქსელი და კომპიუტერული ინფორმაცია ღრმად შეიჭრა საზოგადოებრივ ურთიერთობათა სისტემაში, კომპიუტერულმა ინფორმაციამ ხარისხობრივად ახალი ეტაპი დაიწყო ინფორმაციული ურთიერთობების ორგანიზაციის სფეროში. განსაკუთრებული მნიშვნელობა და გავლენა საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე მოიპოვა კომპიუტერული ინფორმაციის საერთაშორისო გადაცემის ისეთმა საშუალებამ, როგორცაა ინტერნეტი.

ინტერნეტი არის ერთობლიობა ტელეკომუნიკაციური ქსელისა (ელექტროკავშირების ქსელი), რომელიც გაერთიანებულია ინფორმაციის წარმოებისა და გავრცელების ერთიანი ტექნოლოგიით.[1-243გვ.] იგი ცოდნის მსოფლიო ბაზის განაწილებას, რომელიც მოიცავს მრავალრიცხოვან სხვადასხვა ინფორმაციულ მასივებს (ინფორმაციულ რესურსებს, მონაცემებს და ცოდნის ბაზებს), შედგება დოკუმენტებისა

და ტექსტებისაგან, რომლებიც გაერთიანებულია ტრანს-სასაზღვრო ტექნოლოგიური ინფორმაციული ქსელით.

რა არის ინტერნეტი მეცნიერული თვალსაზრისით? როგორც ცნობილია მას ჯერ კიდევ უწოდებენ “World Wide Web (www) - მსოფლიო ინფორმაციულ აბლაბუდას, არა უბრალო აბლაბუდას, არამედ აბლაბუდას, რომელიც შეიცავს მრავალრიცხოვან ბაზებსა და მონაცემებს.”[2-210გვ.]

ეს მსოფლიო ინფორმაციული აბლაბუდა (ქსელი) დაფუძნებულია სხვადასხვა ტიპისა და დანიშნულების კომპიუტერზე. საპროგრამო ინფორმაციულ რესურსებზე, კავშირისა და ტელეკომუნიკაციების საშუალებებზე, რომელთა მეშვეობით ხდება ინფორმაციის გადამუშავება და მიღება.

ინტერნეტის შემადგენლობაში შედის და მის ფუნქციონირებას უზრუნველყოფს მრავალრიცხოვანი პროვაიდერი (სუბიექტები, რომლებიც ინფორმაციულ მომსახურებას უწევენ ინტერნეტით მოსარგებლებს), სერვერების მფლობელები (სერვერ-კომპიუტერებზე განთავსებულია ინფორმაციის ჩანაწერები), ინფორმაციის მომხმარებლები. ამრიგად იქმნება ერთიანი მსოფლიო ელექტრონული ინფორმაციული სივრცე - ინტერნეტი.

ინტერნეტი არის ავტომატიზირებული ინფორმაციული სისტემა, მაგრამ განსაკუთრებული სისტემა, რომელიც წარმოადგენს ინფორმაციული საზოგადოების ფორმირებისა და განვითარების საფუძველს, ინფორმაციულ ინფრასტრუქტურას. ინტერნეტის მეშვეობით აქტიურად ყალიბდება მსოფლიო ინფორმაციული სივრცე. მასში მოქმედებენ მსხვილი ინფორმაციული კონგლომერატები, რომლებიც აერთიანებენ ინფორმაციის შექმნის სისტემას და მისი გავრცელების ქსელს, ფუნქციონირებენ გლობალური ინფორმაციული ტელეკომუნიკაციური ქსელები, რომლებიც მოიცავენ მსოფლიოს უმრავლესი ქვეყნების ტერიტორიას. დღეისათვის ინტერნეტში თავმოყრილია საქმიანი, ინტელექტუალური ინფორმაცია, ელექტრონული გაზეთები და ჟურნალები, საბაზო მონაცემები საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში, ელექტრონული ფოსტა, ბიბლიოთეკების, სახელმწიფო და კერძო სტრუქტურების ინფორმაციული რესურსები. ინტერნეტში არ არსებობს სახელმწიფოთა გეოგრაფიული და გეოპოლიტიკური საზღვრები.

ამრიგად, ინტერნეტი წარმოადგენს კაცობრიობის ყოფიერების ახალ სივრცეს, პიროვნების, საზოგადოების, სახელმწიფოს საქმიანობის ახალ გარემოს. ამ სივრცეს არც თუ იშვიათად უწოდებენ ვირტუალურს, მხედველობაში აქვთ ის ფაქტი, რომ ინფორმაცია - ამ სივრცის ძირითადი ობიექტია.

ვირტუალურ სივრცეში, ისე როგორც რეალურში მოქმედებენ სუბიექტები, რომლებიც ერთმანეთთან იმყოფებიან განსაზღვრულ ურთიერთობაში, რასაც მოსდევს იურიდიული შედეგებიც. შესაბამისად ამისა მეცნიერების წინაშე დაისვა პრობლემა - მოითხოვს თუ არა საზოგადოებრივ ურთიერთობათა ეს განსაკუთრებული სფერო სამართლებრივ რეგულირებას?

ამჟამად მიმდინარეობს მეცნიერული დავა იმის შესახებ, რა არის ინტერნეტი სამართლებრივი თვალსაზრისით. შეიძლება გამოვყოთ ორი ჯგუფი სპეციალისტებისა, რომლებიც თავიანთ შეხედულებებს გამოთქვამენ აღნიშნული საკითხის ირგვლივ.

სპეციალისტთა ერთ ჯგუფს მიაჩნია, რომ ინტერნეტი ისეთი სივრცეა, რომელშიც სამართალი პრინციპულად არ გამოიყენება. მეორე ჯგუფი ასაბუთებს, რომ სამართალი ინტერნეტში დაიკავებს ღირსეულ ადგილს, საჭიროა მხოლოდ ობიექტის თავისებურებისა და იურიდიული თვისებების გათვალისწინება, რის გამოც ამ სივრცის

სუბიექტები შედიან ურთიერთობაში, რომელსაც სამართლებრივ შედეგებამდე მივყავართ.

ვერც პირველი და ვერც მეორე ჯგუფი ავტორებისა ვერ იძლევიან ამ ვირტუალური სფეროს სათანადო სისტემურ ანალიზს, რაც შესაძლებლობას მოგვცემს გარკვეულ იქნას - ექვემდებარება თუ არა ინტერნეტი სამართლებრივ რეგულირებას და თუ ექვემდებარება - როგორია ასეთი რეგულირების თავისებურებანი.[3]

ამ საკითხზე მეცნიერული პასუხი გულისხმობს უპირველეს ყოვლისა, იმის გარკვევას წარმოადგენს თუ არა ინტერნეტი სამართლის ობიექტს ან სამართლის სუბიექტს. ინტერნეტი მთლიანობაში არ არის არც საერთაშორისო ორგანიზაცია, არც სახელმწიფოებრივი სტრუქტურა ან საზოგადოებრივი გაერთიანება და არც იურიდიული პირი, რომელიც სამართლებრივ ურთიერთობაში გამოვიდოდა როგორც დამოუკიდებელი სუბიექტი. ამასთანავე და ეს არსებითია, არ არის მეორე სუბიექტი მასთან ურთიერთკავშირისათვის. ამდენად, ინტერნეტი არ შეიძლება ჩაითვალოს სამართლის სუბიექტად.

არის თუ არა ინტერნეტი სამართლის ობიექტი, რომლის გამო წარმოიშობა სამართლებრივი ურთიერთობა? ფაქტია, რომ სხვადასხვა მოწყობილობების, ინფორმაციული სტრუქტურების, კავშირებისა და ტელეკომუნიკაციების საშუალებების მთელი კომპლექსი არანაირად არ არის ამოცალკავებული და მას არ ჰყავს კონკრეტული მესაკუთრე, მფლობელი. ინტერნეტი მთლიანობაში არავის არ ეკუთვნის და ამდენად არც სამართლის ობიექტს არ წარმოადგენს.

მაგრამ ცალკეული ობიექტები, რომლებიც შედიან ინტერნეტში და ეკუთვნიან კონკრეტულ პირებს საკუთრების ან მფლობელობის უფლებით, ძალზე ბევრია. არსებობს ასევე ბევრი სუბიექტი, რომლებიც ერთმანეთთან სამართლებრივ ურთიერთობაში შედიან ცალკეული ობიექტების გამო.

ამრიგად, ინტერნეტი შეიძლება შევადაროთ ჩვეულებრივ მატერიალურ (რეალურ) სივრცეს, ე.ი. ჩვენს რეალურ ცხოვრებას. ადამიანები ინტერნეტში ასრულებენ იგივე მოქმედებებს და ამყარებენ იგივე ურთიერთობებს, რასაც რეალურ ცხოვრებაში. შესაბამისად შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ ინტერნეტი ჩვენი ყოფიერების ჩვეულებრივი სფეროა, მაგრამ ვირტუალური.[4-60გვ.]

აღსანიშნავია, რომ ვირტუალურ სივრცეში იცვლება ინფორმაციის ფიზიკური თვისებები და ჩნდება ინფორმაციის, როგორც სამართლის ობიექტის ახალი იურიდიული თავისებურებანი და თვისებები. ინტერნეტში ინფორმაციულ ურთიერთობათა რეგულირების თავისებურებანი განისაზღვრება სწორედ ინფორმაციის შესახებ ფიზიკური წარმოდგენით, უპირველეს ყოვლისა, ელექტრონული ქსელის სახით.

ინფორმაციული რესურსების, ინფორმაციული პროდუქტებისა და ინფორმაციული მომსახურების მწარმოებლები - ინფორმაციული ურთიერთობის სუბიექტები, ინტერნეტში ასრულებენ შემდეგ მოქმედებებს (უფლების რეალიზაციისა და მოვალეობების შესრულების სახით):

- ამუშავებენ და განათავსებენ თავიანთ ინფორმაციას ქსელში. ინფორმაციის განთავსება განხილულ უნდა იქნას, როგორც გავრცელების წინადადება, არსებითად, როგორც ქსელის მეშვეობით ინფორმაციის გავრცელების ფუნქცია.

- ინფორმაციას ხელმისაწვდომს ხდიან პირთა განუსაზღვრელი წრისათვის (ან თუ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა ფასიანია ან შეზღუდული - მკაცრად განსაზღვრული წრის პირებისათვის).

ძირითადი ურთიერთობა, რომელიც წარმოიშობა ინტერნეტის მომსახურების მწარმოებელსა და ასეთი მომსახურების მომხმარებლებს შორის, რეგულირდება სამოქალაქო ან საჯარო სამართლის ტრადიციული ნორმებით. ეს არის ტრადიციული სახელშეკრულებო ურთიერთობა და ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი სახის ურთიერთობა. სახელშეკრულებო ურთიერთობა დაკავშირებულია სპეციალისტების ჯგუფებთან - დამკვეთთან, დამმუშავებელთან, მწარმოებელთან და მომხმარებელთან. ასეთი ურთიერთობანი საკმაო სისრულით არის რეგულირებული სამოქალაქო სამართლით. მეორე ჯგუფი ურთიერთობებისა დაკავშირებულია იმ ობიექტების ექსპლუატაციასთან, რომლებიც ადგენენ ინფორმაციული რესურსების სამართლებრივ რეჟიმს, ინფორმაციულ სისტემებს, კავშირისა და ტელეკომუნიკაციურ საშუალებებს, ამ ობიექტების დამუშავების უზრუნველყოფისა და ინფორმაციული მომსახურების გაწევის წესს. ასეთი ურთიერთობანი, ჩვეულებრივად, მყარდება ადმინისტრაციული სამართლის შესაბამისი ნორმებით და დანაწესებით. სწორედ აქ უნდა იქნას რეალიზირებული სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა საინფორმაციო ტელეკომუნიკაციური ტექნოლოგიის შექმნისა და განვითარების სფეროში. სახელმწიფოს ვალდებულებაა შექმნას სახელმწიფო - ტელეკომუნიკაციური სისტემები და უზრუნველყოს მათი ექსპლუატაცია სახელმწიფო ინფორმაციული რესურსების ფორმირებისა და რეალიზაციის მიზნით, რაც დაფუძნებული იქნება თითოეული მოქალაქის უფლებაზე მოიძიოს, მიიღოს და მოიხმაროს ინფორმაცია.

ინტერნეტში წარმოიშობა ელექტრონული დოკუმენტების გავრცელებასთან დაკავშირებული პრობლემები. კერძოდ, ელექტრონული დოკუმენტების განსაზღვრა და განმტკიცება, რაც ადასტურებს მათ იურიდიულ ძალას; ასეთი დოკუმენტების ინტერნეტში შეყვანის ფაქტის და თარიღის დადგენა; ელექტრონული დოკუმენტების შინაარსის იდენტიფიკაციას; კონტრაფაქტული ეგზემპლიარების გამოვლენა და აღნიშნული ფაქტის დადასტურება; ინფორმაციის ავტორის უფლებების დადასტურება.

მეცნიერული და პრაქტიკული თვალსაზრისით უაღრესად მნიშვნელოვანია იმ საკითხის გარკვევა - არის თუ არა ინტერნეტი მასობრივი ინფორმაციის საშუალება.

თუ მივმართავთ ანალოგიას ინტერნეტი შეიძლება შევადაროთ ტელეგადაცემებს, სარელეო სადგურს ან ტელევიზორს ტექნიკური თვალსაზრისით, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში ტელეპროგრამას. ინტერნეტი კავშირშია მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებთან, რამდენადაც ეს ქსელი გამოიყენება როგორც ჟურნალისტების მიერ მოპოვებული, ასევე რედაქციების მიერ შექმნილი ცნობების გავრცელებისათვის. ამიტომ თუ ვილაპარაკებთ ინტერნეტზე, როგორც მასობრივი ინფორმაციის საშუალებაზე, მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ ამ ქსელის მიერ გავრცელებული განსაკუთრებული ცნობები.

მაგრამ ინტერნეტი არ შეიძლება გავაიგივოთ მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებთან, რადგან იმ ინფორმაციის თვისებები, რომლებიც გავრცელებულია ტელეკომუნიკაციური ქსელით, არ ემთხვევა ტრადიციული მასობრივი ინფორმაციის ნიშნებს. მართალია თანამედროვე საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ინტერნეტით სარგებლობა ადამიანის მაღალ სოციალურ სტატუსზე მეტყველებს, მაგრამ ინტერნეტი არ არის ყველასთვის ხელმისაწვდომი საინფორმაციო საშუალება.

ინტერნეტის განვითარება ბევრ ქვეყანაში მიმდინარეობს მიზანმიმართულად იმ განსაკუთრებული თვისებების გამო, რაც მას ახასიათებს. უპირველეს ყოვლისა, ინტერნეტს აქვს ინფორმაციის ერთდროულად გავრცელების თვისება, რაც მეტად მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივი განვითარების თვალსაზრისით. მოსახლეობის ნაწილი ღებულობს იმავე ინფორმაციას და იმავე დროს, რასაც სხვები. ამგვარი სახით

გეოგრაფიულად ერთმანეთისაგან დაშორებული გაზეთის მკითხველები ერთიდაიმავე დროს ღებულობენ ინფორმაციას, ხოლო ტელევიზიის და რადიოს აუდიტორია ერთდროულად უყურებს ან უსმენს პროგრამას, მაგრამ, და ეს მთავარია, ინტერნეტს არა აქვს პერიოდულობის თვისება. მაგალითად, თუ 2004 წლის 20 აპრილს მოქალაქემ მიიღო ინფორმაცია ქსელის მეშვეობით, რაც გამოიწვია მასობრივი მოხმარებისათვის, არ არის იმის გარანტია, რომ მის გაგრძელებას მოქალაქე მიიღებს მომდევნო დღეს (როგორც ეს ხდება გაზეთის მეშვეობით), ან ერთი თვის შემდეგ (როგორც ჟურნალის მეშვეობით), ან თუნდაც 2005 წლის 20 აპრილს (როგორც ყოველწლიური გამოცემის შემთხვევაში).

პერიოდულ მასმედიაში მასალის განახლება (კომპიუტერულ ენაზე, ე.წ. “აპდეითი”) უნდა მოხდეს მთლიანად, შენარჩუნებული უნდა იქნას მხოლოდ მასმედიის ინდივიდუალიზაციის განმასხვავებელი ნიშნები (სახელწოდება, გაფორმების ძირითადი ელემენტები, ხმოვანი სიგნალები და ა.შ.). ამ თვალსაზრისით პერიოდულობა ახასიათებს ყველა ტრადიციულ მასმედიას - გაზეთებს, ჟურნალებს, ტელერადიო პროგრამებს. გამონაკლისს წარმოადგენს ტრადიციული მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ელექტრონული ვერსიები, რომლებიც განთავსებულია ინტერნეტში, ასევე სპეციალურად შექმნილი და რეგისტრირებული ინტერნეტ-გამომცემლობები და სააგენტოები. მაგრამ პირველი მათგანი, არსებითად, მხოლოდ “მველი” მასმედიის სხვაგვარი ფორმაა და არა ახალი მასმედია, თუნდაც გამოცემის ელექტრონული ვერსია რამდენადმე განსხვავდება ბეჭდვითი ვერსიისაგან.

კიდევ უფრო რთულია იმის დამტკიცება, რომ ინტერნეტ-გვერდების (საიტების) მეშვეობით ხდება მასობრივი ინფორმაციის გავრცელება, რაც მასობრივი ინფორმაციის ყველა საშუალების მნიშვნელოვანი თვისებაა. საიტები არ შეიძლება ჩაითვალოს მასობრივი ინფორმაციის საშუალებად.

ზემოთთქმულიდან გამომდინარე, დღევანდელი მდგომარეობით, ინტერნეტი ვერ ჩაითვლება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებად, თუმცა ბევრი სპეციალისტის აზრით კანონი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების შესახებ შეიძლება გამოყენებული იქნას ინტერნეტის საქმიანობის რეგულირებისათვის.[5-245გვ.]

იმ შემთხვევაში თუ ინტერნეტში რეგისტრირებული იქნება მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები, ისინი ღებულობენ განსაზღვრულ ეკონომიკურ შედეგათებს - რეგისტრირებული ინტერნეტ-გამომცემლობის ავტორები მოიპოვებენ ჟურნალისტის სტატუსს, აქვთ იურიდიული უფლებანი და მოვალეობანი და შესაბამისად ინტერნეტ-საიტებიც ითვლებიან მასობრივი ინფორმაციის გავრცელების საშუალებად. ინტერნეტში რეგისტრირებულმა გამომცემლობამ უნდა დაიცვას განსაზღვრული, ზოგჯერ მისთვის მოულოდნელი წესები, რაც გათვალისწინებულია მოქმედი კანონმდებლობით.

აღსანიშნავია, რომ აშშ-ში 2001 წლის დეკემბერში შეიქმნა სასამართლო პრეცედენტი, რომელიც ინტერნეტ-ჟურნალისტზე ავრცელებს ბრალდებისაგან დაცვის ისეთივე იურიდიულ ზომებს, როგორც აქვს ტრადიციული მასმედიის ჟურნალისტს. ამერიკულმა ინტერნეტ ბიულეტენმა “ნარკონიუსმა”, რომელიც სპეციალიზირებულია ანტინარკოტიკულ პროპაგანდაზე, გაავრცელა ცნობა, რომ მექსიკის ნაციონალური ბანკის პრეზიდენტი მონაწილეობდა ნარკოტიკებით ვაჭრობაში. ბანკმა საიტი - narconews.com დაადასტავა ცილისწამებაში. ნიუ-იორკის შტატის უმაღლესმა სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომელშიც პირველად გაავრცელა ნორმა, დადგენილი “ნიუ-იორკ ტაიმსი - სალივანის წინააღმდეგ” საქმეზე.[6-205გვ.]

ვირტუალურ სფეროში საქმიანობა ემორჩილება იმ საერთაშორისო შეთანხმებებსა და მოვალეობებს, რომლებიც მიღწეულია სახელმწიფოთა შორის აზრისა და სიტყვის თავისუფლების სფეროში. ინტერნეტთან დაკავშირებული ყველა საკითხი შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად: ქსელის ხელმისაწვდომობის თავისუფლება და მოპოვებული ინფორმაციის შინაარსზე კონტროლი.

პირველი ჯგუფის პრობლემა დაკავშირებულია იმ საკითხთან, რომ სახელმწიფომ არ უნდა გაუწიოს წინააღმდეგობა მოქალაქეთა უფლებას - ისარგებლონ ინტერნეტით.

მეორე ჯგუფის პრობლემა დაკავშირებულია იმასთან, რომ ინტერნეტი რადიკალურად ამარტივებს კონფიდენციალური ინფორმაციის გადაცემას დიდ მანძილზე, თანაც ეს ხდება მომენტალურად, ყოველგვარი საბაჟო დეკლარაციებისა და სასაზღვრო კონტროლის გარეშე. თუ ადრე, ჯაშუშებს, იმისათვის, რომ გადაეცათ საიდუმლო დოკუმენტების ფოტოასლები, საზღვარზე გადასვლისას სჭირდებოდათ ფოტოფირების “დამალვა”, ამჟამად ასეთი ინფორმაციის “ცენტრში” გადაცემისათვის საკმარისია გაგზავნონ იგი ინტერნეტის ქსელით. ეს ართულებს სახელმწიფოს ძალისხმევას დაიცვას თავისი უსაფრთხოება და სახელმწიფო საიდუმლოება. ამიტომ იგი იძულებულია აკონტროლოს ინტერნეტით გავრცელებული მასალა, კერძოდ, მიმართოს ინტერნეტ-მომსახურების პროვაიდერს თხოვნით გადაიღოს ამა თუ იმ ცნობის ელექტრონული მიმოწერის ასლები. მართალია, ამ დროს ირღვევა მოქალაქის მიმოწერის საიდუმლოების უფლება, მაგრამ ცივილიზებულ ქვეყნებში, როგორც წესი, ეს ხდება მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე.

ინტერნეტის ქსელის მეშვეობით გავრცელებული ინფორმაცია უნდა იყოს უსაფრთხო, რაც უზრუნველყოფილია სახელმწიფო სტრუქტურებისა და მოქმედი კანონმდებლობის მიერ. ინფორმაციის უსაფრთხოების სფეროში წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობის ობიექტები იგივეა, რაც სხვა ინფორმაციულ სფეროებში.

ინფორმაციული უსაფრთხოების მიზნით იქმნება ქსელის მიერ გადაცემული ცნობების კონტროლის სისტემა, რომელსაც მართავს სპეცსამსახური. სწორედ ასეთი სისტემა არის “ემელონი”, ორგანიზებული დასავლეთის ხუთი სახელმწიფოს მიერ აშშ-ის ხელმძღვანელობით. ეს სისტემა პრაქტიკულად უზრუნველყოფს გლობალურ საერთაშორისო კონტროლს. ზოგ შემთხვევაში კონტროლი ვრცელდება შიდასახელმწიფოებრივ საუბრებზე, ტელექსებზე, ფაქსებსა და ელექტრონულ ფოსტაზე. უნდა აღინიშნოს, რომ “ცივი ომის” დროს შექმნილი ელექტრონული სისტემებისაგან განსხვავებით, სისტემა “ემელონი” ორიენტირებულია არა იმდენად საომარ მიზნებზე, რამდენადაც სამთავრობო და კომერციული ორგანიზაციების და კერძო პირების ინტერესების მომსახურებაზე.

ამერიკელებს აქვთ სისტემა “კორნივორი”, რომელიც აანალიზებს და კონტროლს უწევს მთელ შემაჯალ და გამაჯალ ელექტრონულ ფოსტას. ინფორმაციის დიდი რაოდენობიდან პროგრამა არჩევს ფაილებს, რომელიც მიეკუთვნება კონკრეტულ ადამიანს.

2002 წლის ივლისში ინგლისის პარლამენტმა მიიღო კანონი, რომელმაც სამთავრობო ორგანიზაციებს მისცა უფლება თვალყური ადევნონ მოქალაქეთა ელექტრონულ ფოსტას, მოახდინონ დაშიფრული ცნობების კოდირება. ელექტრონული ფოსტის გაცნობა მოქალაქეებს შეუძლიათ მხოლოდ შესაბამისი ორდერის საფუძველზე.

რუსეთში არსებობს “ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებებზე ზედამხედველობის ტექნიკური საშუალებების უზრუნველყოფის სისტემა”, რომელიც შესაძლებლობას აძლევს უშიშროების ფედერალურ სამსახურს თვალი ადევნოს მისთვის საინტერესო

ინფორმაციებსა და არხებს. დაკვირვება წარმოებს, უპირველეს ყოვლისა, ელექტრო “ატეესებზე”, ფირმა-პროვაიდერებზე, ინტერნეტ-მომსახურებაზე, პეიჯერულ კომპანიებზე და მობილური სატელეფონო კავშირის კომპანიებზე. აღნიშნული სისტემის შექმნასა და დანერგვას რუსეთში ხსნიან ჯაშუშობასა და ტერორიზმთან ბრძოლის გაძლიერების აუცილებლობით.

უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც დასავლეთის ქვეყნებში, ასევე რუსეთში უკანონოდ მოპოვებული ცნობების ფასი არც თუ ისე მნიშვნელოვანია. რუსეთის ფედერაციის უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1995 წლის 31 ოქტომბრის დადგენილების თანახმად, მოქალაქეთა კონსტიტუციური უფლებების შეზღუდვასთან დაკავშირებული ოპერატიულ-სამძებრო ღონისძიებების შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნას როგორც მტკიცებულებანი მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ ისინი ჩატარებულნი არიან სისხლის საპროცესო კანონმდებლობის შესაბამისად.[7-11-12გვ.]

ინფორმაციის უსაფრთხოების ნორმატიული რეგულირების მნიშვნელოვანი საშუალებაა ქსელში ცნობების დაშიფვრის ლიმიტირების შესაძლებლობა. ნებისმიერი სახელმწიფოს შეზღუდული რესურსები, რომელიც ცდილობს გააკონტროლოს გავრცელებული ინფორმაცია ქსელის მეშვეობით, მალე ამოიწურება თუ ინფორმაციის ინტერნეტით გადაცემის დროს გამოიყენება შიფრი, რომელიც სპეცსამსახურების მიერ ძნელად ამოსაცნობი ან სავსებით ამოუცნობია. ამიტომ მთელ მსოფლიოში ამა თუ იმ ქვეყნის ხელისუფლება ცდილობს შეზღუდოს ქსელის მეშვეობით გავრცელებული ცნობების დაშიფვრის შესაძლებლობა. ეს ხდება ორი გზით: არარეგისტრირებული შიფრის გამოყენების შეზღუდვით და იმ რთული შიფრების ამოცნობით, რომლებსაც იყენებენ კომპიუტერული პროგრამების შემდგენელები.

ინტერნეტი ხშირად გამოიყენება დანაშაულებრივი მიზნით. ასეთი დანაშაულობანი შეიძლება დავეოთ ორ ჯგუფად: პირველი, დანაშაული, მიმართული ინფორმაციის დამუშავების სისტემისა და ქსელის წინააღმდეგ. ამ ჯგუფში შედის კომპიუტერული დანაშაული, რაც დაკავშირებულია ინფორმაციული რესურსების არასანქციონირებულ მოპოვებასთან, მონაცემების შეცვლასთან ან განადგურებასთან, აგრეთვე ინტერნეტის, როგორც უკანონო საქმიანობის განხორციელების გამოყენებასთან.

მეორე ჯგუფი მოიცავს დანაშაულობებს, რომლებშიც ქსელი გამოყენებულია, როგორც კავშირის არსი. ასეთი დანაშაულობანი, უმთავრესად დაკავშირებულია აზრის გამოხატვასთან (expressions of opinion), კერძოდ მათ მიეკუთვნება:

- ძალადობის, რასობრივი დისკრიმინაციის, პორნოგრაფიის ჩვენება;

- ნაციონალური უსაფრთხოების, არასრულწლოვანთა ინტერესების დარღვევა, ადამიანის პატივისა და ღირსების შელახვა, პირადი ცხოვრების საიდუმლოების, საქმიანი რეპუტაციის, ინტელექტუალური საკუთრების ხელყოფა.[8-102-109გვ.]

დღეს ინტერნეტის კვლევის ძირითად მიმართულებას სამართლებრივი თვალსაზრისით წარმოადგენს ინფორმაციული უსაფრთხოება, რაც გულისხმობს ინტერნეტის დაცვას მავნე და უკანონო ინფორმაციისაგან. მიუხედავად უამრავი პრეცედენტებისა, კომპიუტერული დანაშაულის ცნება მეცნიერებაში ჯერ კიდევ მკვეთრად არ არის ფორმულირებული. ზოგიერთი მეცნიერი მიიჩნევს, რომ კომპიუტერული დანაშაული, როგორც დანაშაულთა განსაკუთრებული ჯგუფი, იურიდიული თვალსაზრისით არ არსებობს. შეიძლება ვილაპარაკოთ მხოლოდ დანაშაულის კომპიუტერულ ასპექტებზე და არა კომპიუტერულ დანაშაულზე. [9-129გვ.]

მეორე თვალსაზრისით ავტორები კომპიუტერულ დანაშაულად მიიჩნევენ ინფორმაციის ავტომატიზირებული დამუშავების სფეროში ჩადენილ კანონსაწინააღმდეგო ქმედებებს. ასეთი დანაშაულის ობიექტია ინფორმაცია, რომელიც კომპიუტერშია დამუშავებული, ხოლო კომპიუტერი ხელყოფის იარაღს წარმოადგენს.[10-44-45გვ.]

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს კომპიუტერულ დანაშაულობათა შემადგენლობას. კოდექსის 284-ე, 285-ე და 286-ე მუხლების თანახმად დასჯადია კომპიუტერულ ინფორმაციაში (მანქანა-მატარებლებზე, ელექტრო-გამომთვლელ მანქანაზე, ანუ ეგმ სისტემაში ან მათ ქსელში ასახულ ინფორმაციაზე) არამართლზომიერი შეღწევა, რასაც შედეგად მოჰყვება ინფორმაციის განადგურება, ბლოკირება, მოდიფიცირება ან გადაღება, ეგმ-ის სისტემის ან მათი ქსელის მუშაობის მოშლა.

ამდენად, დანაშაულებრივი ხელყოფის საგანს ინფორმაცია წარმოადგენს, დანაშაულებრივი ქმედება კი გამოიხატება ინფორმაციის ხელყოფაში, რაც განზრახ უნდა იყოს ჩადენილი. დანაშაული შეიძლება განხორციელებული იქნას სხვადასხვა მიზნითა და მოტივით.

ინტერნეტის დაცვა საზიანო და უკანონო ინფორმაციისაგან ინტერნეტის სამართლებრივი რეგულირების მთავარი პრობლემაა. იგი გულისხმობს:

- ელექტრონული დოკუმენტების დამუშავების საკითხის მოწესრიგებას;
- კიბერნეტიკის საკითხების მოწესრიგებას;
- საავტორო და მომიჯნავე უფლებების დაცვას;
- ინფორმაციულ უსაფრთხოებას;
- ინტერნეტში სამართალდარღვევების აღმოფხვრას;
- არასრულწლოვანთა ინტერესებისა და სიტყვის თავისუფლების დაცვას;
- პიროვნების შეურაცხმყოფელი ინფორმაციის შეზღუდვას;
- ინფორმაციის მისაწვდომობას, სახელმწიფო საიდუმლოების, კომერციული და სხვა სახის საიდუმლოების დაცვას.[11]

როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაშია მითითებული “კომპიუტერული ინფორმაციის სამართლებრივი ასპექტების კვლევა სულ უფრო პრობლემური ხდება, რადგან მან ინფორმაციული ურთიერთობების ორგანიზაციის სფეროში ხარისხობრივად ახალი ეტაპი დაიწყო. კომპიუტერული ინფორმაცია ინფორმაციისათვის დამახასიათებელ ყველა ნიშანს შეიცავს, მაგრამ თავისებურებანიც გააჩნია”. [12-47გვ.]

ინტერნეტის სამართლებრივი რეგულირება, უპირველეს ყოვლისა, უნდა მოხდეს ეროვნულ დონეზე, ინფორმაციული კანონმდებლობის ნორმებით. შეიძლება გამოყოფილ იქნას ამ კანონმდებლობის ძირითადი მიმართულებანი, რომლებსაც უფრო მჭიდრო კავშირი აქვს ინტერნეტის სფეროში წარმოშობილ ურთიერთობებთან და ტრანსფორმირებულ იქნას ვირტუალურ სივრცეში. ეს მიმართულებებია:

- კანონმდებლობა ინფორმაციის მოძიებისა და მოხმარების უფლების განხორციელების შესახებ (ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უფლება);
- კანონმდებლობა ინფორმაციის შეზღუდული ხელმისაწვდომობის შესახებ;
- კანონმდებლობა ინტელექტუალური საკუთრების შესახებ; (კანონმდებლობა საავტორო და მომიჯნავე უფლებების შესახებ, საპატენტო კანონმდებლობა, კანონმდებლობა ნოუ-ჰაუს შესახებ);
- კანონმდებლობა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების შესახებ;

- კანონმდებლობა დოკუმენტური ინფორმაციის და ინფორმაციული რესურსების შესახებ;

- კანონმდებლობა ინფორმაციული სისტემების, ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და მათი უზრუნველყოფის საშუალებების შექმნისა და გამოყენების შესახებ;

- კანონმდებლობა ინფორმაციულ სფეროში სამართალდარღვევებისათვის პასუხისმგებლობის შესახებ.

გარდა ამისა, ინტერნეტის “ინტერნაციონალური” ბუნება განაპირობებს მისი საქმიანობის საკანონმდებლო რეგულირების აუცილებლობას საერთაშორისო დონეზე. ამჟამად აქტუალური მუშაობა მიმდინარეობს საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების მომზადებისა და მიღებისათვის, რამდენადაც სწორედ ამ დონეზე უნდა იქნას რეგულირებული ძირითადი ჯგუფი ურთიერთობებისა ინტერნეტის ვირტუალურ სივრცეში, რომელსაც არ აქვს გეოგრაფიული საზღვრები.

ინფორმაციული საზოგადოების ფორმირების მწვერვალს საერთაშორისო დონეზე წარმოადგენს ოკინავაში მიღებული ქარტია გლობალური ინფორმაციული საზოგადოების შესახებ, რომელშიც დადგენილია საზოგადოების ერთიან ინფრასტრუქტურებში შესვლის ძირითადი პრინციპები, რომლის ბაზასაც წარმოადგენს ინტერნეტი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Рихтер AVTV Правовые основы журналистикиI MV 2002гI стV 243
2. Капылов BVAV Информационное правоI MV 2003гI стV 210
3. Мелюхин ИВСV Интернет и его правовое регулирование www.internews.ras.ru/zip/28/melukhin.html
4. Купрянов AV Интернет и правоI MV 1999гB стV 60
5. Рихтер AVTV указVпроизVI стV 245
6. Оттавей ДжV Марке AV Законы оскорбления высших должностных лиц государства — оскорбление свободы прессыI MV 2002гV стV 205
7. Карелина MVMV Есть ли у интернета правовые проблемы? MV 1999гV стV 11-12
8. Телекоммуникации и право ё редV ЮVБатуринI MV 2000гV стV 102-109
9. Барурин ЮVMV Проблемы компьютерного праваI MV 1991гV стV 129
10. Вехов BVBV Компьютерные преступленияI способы совершенияI методы расследованияI MV 1996гV стV 44-45
11. Мелюхин ИВСV Интернет и ёё правовое регулирование www.internews.ras.ru/zip/28/melukhin.html.
12. მ. ცაცანაშვილი, ინფორმაციული საზოგადოება და ინფორმაციის სამართლებრივი რეგულირება, თბ. 1999წ, გვ. 47

სტატია მიღებულია: 2004-06-01